

STABILIREA UNOR COMUNITĂȚI DE DACI LIBERI PE TERITORIUL DACIEI POSTROMANE

Dumitru Protase

L'Établissement de communautés de Daces libres sur le territoire de la Dacie postromane

Résumé: On connaît à présent sur le territoire de l'ancienne Province de Dacie de nombreuses découvertes archéologiques (établissements, cimetières, tombes isolées, céramique, divers objets caractéristiques) appartenant aux Daces libres limitrophes qui sont venus et se sont établis dans les territoires ex-provinciaux, après le départ des autorités romaines, dans le courant du IVe siècle. Les communautés de Daces libres sont venues de Moldavie, Valachie, Crișana et de la plaine de la Tisa. Les découvertes les plus représentatives sont celles de Bezid, Reci, Cristian, Mediaș, Sebeș, Șopteriu (en Transylvanie), Chilia, Fărcașu de Sus et Govora-Sat (au sud des Carpates). Compte tenu de certaines hypothèses, il aurait pu exister un ajout de Daces libres immigrés même dans les villages autochtones de l'ancienne Province.

Les Daces libres qui se sont fixés de façon durable dans l'espace de l'ex-province romaine n'étaient pas encore chrétiens ni romanisés. Leur conversion au christianisme et à la romanisation se sont déroulées sur le parcours des IVe et Ve siècles dans le cadre de la population provinciale. Vers le commencement du VIe siècle, même dans l'ancien milieu rural, la romanisation et le christianisme constituaient des réalités parfaitement consolidées, résistantes et viables.

Par leur intégration et assimilation par étapes successives, les Daces libres immigrés, qui n'ont pas exercé une domination politique, ont contribué à la consolidation de la population daco-romaine locale et à la retraite des Romains. Il est probable qu'une partie des vocables d'origine thraco-daciques conservés jusqu'à nos jours en roumain, par filière latine, proviennent de ces Daces libres, assimilés de point de vue ethnoculturel et linguistique à la romanité locale, aux IVe-Ve siècles.

Mots clés: Province de Dacie, Daces libres, romanisation.

Pe cuprinsul fostei Provinciî Dacia se înregistrează descoperiri arheologice (așezări, cimitire, morminte izolate, ceramică, diverse obiecte), aparținătoare dacilor liberi, veniți în ținuturile ex-provinciale romane din

regiunile extracarpatiche sau din părțile vestice, dinspre șesul Tisei, îndată după retragerea autorităților romane și în cursul secolului IV. Documentația existentă acum, mult îmbogățită prin cercetările din ultimul timp, arată fără echivoc că așezarea unor comunități de daci liberi a avut loc nu pe un teritoriu aflat încă sub stăpânire romană, ci pe un teritoriu *fost roman*.

În acest context considerăm util și chiar necesar să relevăm că în istoriografia română din ultimele decenii, unii autori au susținut greșit, mai mult sau mai puțin consecvent (M. Macrea¹, Gh. Bichir²), ori în mod tendențios, cu evident substrat roeslerian (K. Horedt³), că dacii liberi-carpi din Moldova ar fi fost colonizați de romani și ar fi întemeiat așezări proprii în Dacia încă sub Marcus Aurelius sau Commodus, ori pe la mijlocul secolului al III-lea. Ca „argumente” se aduceau în primul rând cimitirul dacic autohton de la Sopor de Câmpie și așezarea – de asemenea autohtonă – cu cimitirul aparținător de la Obreja, la care mai adăugau și alte descoperiri importante. În sprijinul acestei susțineri se invocă apoi și un text literar antic⁴, în care de fapt nu se vorbește de o înfăptuită strămutare sau colonizare de daci liberi pe pământul Provinciei.

Atare opinie s-a dovedit eronată în cazul Daciei, deoarece complexele arheologice de la Sopor, Obreja, Locusteni și multe altele aparțin populației dacice *din interiorul Provinciei*. Prin lansarea acestei idei de către K. Horedt – la care temporar și evaziv, fără circumspecție, au aderat, din păcate, M. Macrea și Gh. Bichir – se reducea substanțial fondul documentar legat de existența masivă a dacilor în Dacia romană și se răpea astfel o mare parte din zestrea lor culturală⁵. Ceea ce poate fi pus acum cu adevărat pe seama dacilor liberi și carpile imigrați sunt alte descoperiri, *toate postromane*, la care ne vom raporta în cele ce urmează.

Materialul arheologic specific, capabil să indice convingător prezența

¹ M. Macrea, în *Dacia*, N.S., 1, 1957, p. 217; idem, în *IstRom.*, p. 391-392; idem, în *Archaeologia classica*, 19, 1967; idem, în *Apulum*, 7, 1, 1968, p. 197.

² Gh. Bichir, în *Dacia*, N.S., 11, 1967, p. 223; idem, în *SCIV*, 22, 1, 1971, p. 188-189; 22, 4, 1971, p. 667, nota 25; idem, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 167-170.

³ K. Horedt, în *Acta Ant. Philippopolitana*, Sofia, 1963, p. 162; idem în *SCIV*, 18, 4, 1967, p. 582-586; idem în *SCIV*, 24, 2, 1973, p. 304-309; idem în *ActaMN*, 8, 1971, p. 583-587; idem în *Apulum*, 11, 1973, p. 86-91.

⁴ Cassius Dio, LXXII, 3,3.

⁵ Pentru polemica referitoare la pretinsa colonizare de daci liberi-carpi în Dacia, *încă romană*, și dovedirea venirii lor abia după retragerea oficialităților imperiale, vezi D. Protase, în *SCIV*, 23, 4, 1972, p. 593-607; idem în *Autohtonii*, vol. I, p. 217-227.

efectivă a carpilor sau a altor daci liberi în Transilvania și la sudul Carpaților, este în primul rând ceramica, ritul de înmormântare și practicile funerare, la care se pot adăuga și anumite obiecte de podoabă sau de uz curent. Relevante considerăm că sunt, din punctul de vedere urmărit aici, descoperirile de la Bezid, Reci, Cristian, Mediaș, Merești, Sebeș, Șopteriu (în Transilvania), Chilia, Fărcașu de Sus și Govora-sat (la sud de Carpați)⁶. Obiectele „de tip carpic” mai pregnante, care pot indica o prezență etnică efectivă, apreciem că sunt produsele ceramice: amforele specifice, cănila și castroanele de culoare cenușie lucrate cu roata, anumite forme de oale cenușii-negricioase modelate pe roata rapidă și vasele cu torți zoomorfe de influență sarmatică. La acestea se mai pot adăuga și alte tipuri de vase des întâlnite la carpi, dar neatestat în repertoriul olăriei din Dacia Romană sau postromană. Pandantivele de fier în formă de căldărușă, preluate de carpi probabil de la taifali, sunt și ele străine culturii romane provinciale din Dacia și au pătruns aici în perioada postareliană, fiind vehiculate în primul rând de carpi⁷.

La Bezid, așezarea cu locuințe-bordeie se caracterizează prin elemente de cultură materială care se întâlnesc atât la populația provincială postromană, cât și la dacii liberi-carpi din Moldova. La acestea se adaugă și unele obiecte sau piese ceramice frecvente în cultura Sântana de Mureș-Cerneahov. Databilă în a doua jumătate a secolului III și în veacul următor, așezarea se leagă de carpi prin anumite forme ceramice, specifică fiind o amforetă cenușie-negricioasă, lucrată la roată, pe care nu o găsim nici printre recipientele ceramicii romane provinciale sau post-provinciale și nici la goți.

Pe malul Pârâului Negru, la Reci, așezarea autohtonă de epocă romană se prelungește și în secolul IV. Un adaos etno-cultural carpic, după plecarea romanilor din regiune, s-a admis mai demult din partea cercetătorilor.

La Cristian, un pandativ-căldărușă din fier ne indică prezența unor carpi, în a doua jumătate a secolului III sau la începutul celui următor.

---

⁶ Datele esențiale privind aceste descoperiri se găsesc în **Repertoriu**, s.v., cu bibliografia aferentă. Cf. volumul Dumitru Protase, **Autohtonii în Dacia. IV. Dacia postromană până la slavi**, Cluj Napoca, 2000, p. 107-297.

⁷ Aria de difuzare, cronologia și originea acestor pandative, pe baza bibliografiei existente atunci, au fost studiate de Ioan I. Pop de la Muzeul din Brașov (*SCIV*, 17, 1, 1966, p. 175-178), care a ajuns la constatări și concluzii rămase, în general, până acum valabile.

În Valea Târnavei Mari, la Mediaș, lângă punctul „Baia de Nisip”, mormântul de incinerare având ca urnă un anforidion de tipul celui de la Bezid prezintă aceeași semnificație etnică, pentru sfârșitul sec. III. Nu ar fi exclus ca acest mormânt să facă parte dintr-un grup sau necropolă mai mare, lucru încă neclarificat.

O situație similară celei de la Cristian există și la Merești-Harghita, localitate de pe teritoriul a căreia provine un pandantiv-căldărușă din fier (sec. III-IV), care poate fi pus în legătură cu carpicii.

La Sebeș, într-un context arheologic din secolele III-IV (așezare daco-romană) a apărut și o oglindă de tip sarmatic (roxolan) cu *tamga* pe revers, care a putut fi adusă în Transilvania și de carpi, deoarece în cultura lor materială din Moldova asemenea piese sunt frecvente, ca împrumuturi culturale sarmatice.

Dar cea mai importantă descoperire, care ilustrează admirabil prezența unei comunități de populație carpică pe pământ transilvan la sfârșitul sec. III și în sec. IV, s-a făcut la Șopteriu (jud. Bistrița-Năsăud), aproape de frontiera nordică a fostei Dacii Romane. Acolo au fost salvate 27 de morminte de incinerare (cu și fără urnă), care făceau parte dintr-un cimitir mai mare, cimitir distrus prin unele construcții din vatra satului. Ritul și ritualurile funerare, inventarul mortuar și în special ceramica, fără să mai vorbim de alte aspecte interesante, totul arată de parcă s-ar fi transplantat un cimitir carpic din Moldova în Transilvania. Important de remarcat este că la Șopteriu nu există ceramică romană roșie sau alte categorii ori forme ceramice romane provinciale, ceea ce demonstrează că grupul de carpi s-a așezat acolo abia după plecarea romanilor din regiune.

La Cipău, în valea Mureșului, se cunoaște de aproape patru decenii o penetrație de daci liberi din vest. Materialele arheologice și monedele atestă existența lor acolo (așezare și morminte) de la începutul secolului IV. Nu este exclus, însă, ca venirea și fixarea acestei comunități la Cipău să fi avut loc spre sfârșitul secolului III, după desființarea vechilor frontiere romane⁸.

Situația de la sudul Carpaților, deși se poate ilustra doar prin puține materiale arheologice aparținând dacilor liberi din Muntenia intrați pe fostul teritoriu stăpânit de romani, totuși prezintă similitudini cu cea din

---

⁸ Opinia exprimată de M. Macrea (*Apulum*, 7, 1, 1967, p. 185; *Viața...*, p.474), potrivit căruia la Cipău („Gârle”) am avea o enclavă de carpi veniți din Moldova, a fost și este contrazisă categoric de întreg materialul arheologic și de rezultatele cercetărilor ulterioare. De altfel, părerea autorului s-a dovedit, chiar de la început, a fi integral eronată.

Transilvania.

La Chilia, între Olt și vechiul limes transalutan, așezarea și cimitirul de incinerare, databile în a doua jumătate a secolului III, nu prezintă trăsături din care să rezulte că populația de acolo a trăit sub stăpânirea romană. Între altele, dovada o constituie lipsa totală a ceramicii roșii, inexplicabilă la un grup de populație băștinașă aflată în interiorul Provinciei. În schimb, ansamblul ceramicii și alte elemente de cultură materială, fără să ne raportăm la rit și practici funerare, se leagă strâns de tot ceea ce întâlnim la dacii liberi din Muntenia, inclusiv influențele romane.

Într-unul din cele câteva morminte de incinerare descoperite la Fărcașu de Sus, aproape de Caracal, a ieșit la iveală și un pandantiv-căldărușă din fier, a cărui atribuire dacilor liberi (carpi?) pare cea mai plauzibilă.

La fel se pune problema și în cazul de la Govora-sat, unde se pare că acel gât de vas cenușiu provine de la un amforidion de tip carpic.

O problemă mult discutată și încă discutabilă⁹ rezidă în a stabili convingător, dacă fixarea propriu-zisă a daco-carpilor imigrați în diferite locuri din fostul spațiu provincial roman s-a făcut exclusiv pe amplasamente noi prin înființarea de așezări și cimitire proprii, sau prin alăturare la comunități daco-romane existente. Aici s-ar putea lua în considerare unele așezări și cimitire băștinașe din timpul Provinciei, care continuă pe același loc și după romani și în care s-au descoperit elemente de cultură materială susceptibile a fi atribuite dacilor liberi și carpilor. Avem în vedere Soporul, Obreja, Locustenii, Romula, Stolnicenii, Sebeșul, Suceagul și unele descoperiri din estul Transilvaniei (Bezid, Reci etc.), unde ne întâmpină obiecte de podoabă din argint filigranat (cercei, mărgel, pandantive), un anumit tip de fibulă, forme de vase modelate cu mâna (inclusiv ceașca dacică fără toartă și cu alveole la bază), piepteni de os cu mâner arcuit, pudră roșie-roză etc.¹⁰ Aceste produse, în special podoabele

⁹ În această privință a se vedea: D. Protase, **Omagiu C.Daicoviciu**, București, 1960, p. 455-463; idem, *SCIV*, 23, 4, 1972, p. 607; idem, *Soporu*, p. 87; Gh. Bichir, *SCIV*, 22, 2, 1971, p. 188-189; idem, *SCIV*, 22, 4, 1971, p. 667, nota 25; idem, *Materiale*, 1983, p. 336-343; idem, *Thraco-Dacica*, 9, 1988, p. 101-107.

¹⁰ Credem că nu se pot pune exclusiv pe seama dacilor liberi imigrați, ca fiind aduse de ei, fructierele, diferite tipuri de oale modelate cu mâna cu sau fără ornamentație specifică, deoarece acestea se dovedesc a fi produse pandacice, ele găsindu-se în numeroase locuri de pe teritoriul Provinciei, unde nu poate fi vorba de penetrații daco-carpice. Despre ceașca

vestimentare și corporale, se conformează modei, trec ușor de la o populație la alta și adesea își pierd, ca utilizare, apanajul etnic. Oricum, podoabele de argint în filigram au constituit o preferință pentru lumea carpică unde se întâlnesc frecvent. Dar confecționarea acestor piese a avut loc în ateliere romane cu specializare de mare rafinament artistic. Ele se află, însă, și în unele cimitire de pe teritoriul Provinciei (Sopor, Locusteni, Obreja, Fărcașu de Sus, Romula). Ar putea fi oare în cazurile menționate un adaos etnic (daci liberi, carpi) sau este vorba de împrumuturi culturale, fără o prezență etnică efectivă? Răspunsul este acum că nu se poate nici admite în mod sigur, nici contesta categoric. Totul plutește în sfera opțională, iar problema în sine rămâne deschisă ambelor posibilități. Totuși – cel puțin teoretic, dacă nu și practic – alipirea în ultimele decenii ale secolului III, a unor grupuri de daci liberi mărginași la anumite comunități daco-romane cu situație social-economică bine consolidată, apare cât se poate de firească, mai ales că materialul documentar, deși interpretabil în cele două feluri opuse, nu exclude a *limine* atare posibilitate reală¹¹. În cazul când se admite asemenea adaos etnic daco-carpic pentru a se explica astfel prezența obiectelor de argint filigranate, nu se pot totuși înlătura două posibilități reale: cea a schiburilor culturale între dacii din Provincie și dacii carpi, precum și cea a existenței în Provincie a acestor podoabe de fabricație romană, ajunse și în *barbaricum*.

*

*   *

O situație aparte se conturează în nord-estul și sud-estul Transilvaniei, în bazinul Mureșului mijlociu, al Târnavelor și Oltului superior, unde există o mixtură a patru elemente de cultură materială: romană provincială, dacică locală, daco-carpică extracarpatică și gotică. În parte, această stare de lucruri se explică valabil și prin conținutul și influența culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, ale cărei componente etno-culturale, cronologic și cultural au fost în mare măsură lămurite. Dar strădania în direcția aducerii de noi contribuții a dus de fapt nu la limpezirile necesare, ci la crearea de

---

dacică fără toartă – care putea servi drept capac, pentru că deseori este prevăzută cu alveole la bază, spre a fi mai ușor prinsă cu mâna – este greu de admis că ea a fost vehiculată numai de dacii liberi din Muntenia și că, în ultimii ani ai secolului III și sec. IV, în teritoriul dacic ex-roman nu ar fi existat în uz. Oricum, acest recipient reprezintă un incontestabil element de cronologie și un indicator de etnic autohton, în locurile unde el apare.

¹¹ Despre toată această problematică și soluțiile ei posibile, vezi bibliografia din notele 1 și 9.

confuzii nedorite, prin inventarea, pentru secolul IV, a unei noi „culturi” arheologice-istorice: „cultura Sfântu Gheorghe”, botezată astfel după orașul cu același nume din zona sud-est transilvană. Această cultură – propusă și susținută cu peste un deceniu și jumătate în urmă de K. Horedt¹² – nu are nici o justificare științifică reală și reprezintă o preistoricizare a unei situații din plină epocă istorică, un pas în jos față de nivelul de cunoaștere și interpretare actuală a situației arheologice și cultural-demografice din regiunea respectivă. Că acest nou concept este lipsit de coerență, de logica metodologică însăși, stau mărturie date arheologice de mult cunoscute.

În zonele transilvane menționate, prezența celor patru elemente culturale cu care K. Horedt operează constituie un fapt constatat și constatabil. Ele arată acolo existența populației daco-romane locale, a daco-carpilor imigrați și a goților veniți mai târziu. Ceea ce aparține fiecărei etnii se poate în general separa, sub raport arheologic și apartenență etnică. Prima grupă o formează elementele de civilizație dacică reprezentate prin ritul de incinerare (cu și fără urnă), tipul de așezare și locuință, diverse forme ceramice (inclusiv ceașca dacică fără torți, adesea cu aleveole la bază), unele obiecte și podoabe caracteristice. Toate acestea au supraviețuit vizibil până în secolul IV, în cadrul civilizației provinciale romane, care a înlocuit și asimilat în general baza materială autohtonă. A doua grupă o constituie elementul provincial roman concretizat prin morminte de incinerare cu groapă arsă (Sf. Gheorghe-„Esprestetö”), unele așezări independente (Tg. Secuiesc, Poian) sau altele situate lângă fostele castre auxiliare (Comalău), așezări care continuă în secolul IV și chiar mai târziu. Aici se încadrează diferite forme de fibule romane de bronz (unele cu butoni în formă de ceapă), aplici și alte obiecte de metal, monede constantiniene de bronz, diverse forme ceramice de pregnantă factură sau tradiție romană și chiar vestigii paleocreștine (Poian, Tg. Secuiesc, Biertan). A treia grupă conține tot ceea ce dovedește o penetrație daco-carpică postromană în zonele menționate, așa cum am arătat mai sus. În fine a patra grupă de materiale arheologice este cu totul străină de repertoriul elementelor de civilizație romană și daco-romană și se leagă de așezarea și prezența goților în Transilvania, datând cu începere de pe la mijlocul secolului IV. Obiecte ca pieptenii de os cu mâner arcuit, cana lunguiață cu gura strâmtă sau trilobată ori ulciorul cu gât lung și corpul globular, fibulele de argint cu semidisc, precum și alte forme ceramice și piese de metal specifice, așa cum se regăsesc la Sântana, Tg. Mureș, Palatca și în alte locuri. La acestea se

¹² K. Horedt, *Siebenbürgen, in spättörmischer Zeit*, Bukarest, 1982, p. 71-82.

adaugă ritul de înmormântare și practicile funerare inhumante, cu orientarea generală a defuncțiilor N (capul) – S (picioarele), bine cunoscute în Transilvania.

Menționăm însă că pieptenii de os cu mânerul arcuit și alte elemente de cultură materială caracteristice pentru goți au putut fi împrumutate de la aceștia de către daco-carpi pe teritoriul extracarpatic (cf. Bârlad-Valea Seacă) și aduși de ei în Transilvania, înainte de stabilirea goșilor aici. Dar, în general, zestrea culturală specifică goșilor se întâlnește în Transilvania abia după mijlocul secolului IV. Sigur că pe sol transilvan, ceramică și obiecte gotice caracteristice apar sporadic și la daco-romanii localnici, ca la Achiud și Suceag, de pildă.

Amalgamarea în aceeași așa-zisă „cultură Sf. Gheorghe” a unor elemente de civilizație aparținătoare unor etnii bine cunoscute istoric și trăitoare concomitent pe o arie geografică mult mai întinsă este un nonsens și o abandonare a rezultatelor pozitive, dobândite de cercetarea arheologico-istorică în decursul timpului. Totodată, prin metodologia de amestecare a unor lucruri deja cunoscute ca origine, atribuire etnică și încadrare cronologică, se anihilează influențele și împrumuturile reciproce între grupuri etnice diferite, viețuind în aceeași microregiune.

Așa, de pildă, din cele 22 descoperiri incluse de autor în „cultura Sf. Gheorghe”, marea majoritate aparțin de fapt localnicilor daco-romani și daco-carpile imigrați, care au preluat o serie de lucruri aduse de goți după mijlocul secolului IV: piepteni de os cu mâner arcuit, ceramica cu motive lustruite și altele.

În orice caz, conceptul de „cultură Sf. Gheorghe”, așa cum a fost definit de autorul lui, apare ca ceva forțat, inutil, un cântec fals pe scena Daciei postromane. În zonele transilvane de care este vorba, cercetările arată că situația etno-culturală în sec. IV se poate mai ușor și mai corect explica fără noul concept. Așa cum vom arăta și mai departe, aici avem o bază etnică și culturală daco-romană (cu romanizare mai slabă), la care s-au adăugat succesiv daco-carpii și goții, fiecare cu zestrea sa caracteristică. Elementele de cultură materială și spirituală ale acestor etnii în bună măsură au fost și pot fi identificate, cu precizarea schimburilor și influențelor mutuale, pe etape și categorii de obiecte, dar pe fondul general al vieții materiale și spirituale proprii fiecărei etnii¹³.

---

¹³ În istoriografia română conceptul de „cultură Sf. Gheorghe” nu și-a găsit acceptarea. O sumară analiză critică a făcut Gh.Al. Niculescu într-o comunicare ținută la Miercurea Ciuc, al cărui rezumat a apărut în *Symposia Thracologica*, nr. 5, 1987, p. 112, unde se arată că existența acestei „culturi” nu se poate susține. La același simpozion, subsemnatul a combătut de asemenea noul

Ceea ce se poate afirma acum cu certitudine este prezența în proporții încă necunoscute, a dacilor liberi și carpilor pe cuprinsul fostei Provincii, în a doua jumătate a secolului III și în cursul veacului următor. Peste tot unde există vestigii arheologice care le pot fi atribuite, ele se plasează după retragerea romană din ținuturile respective, nu mai devreme. Perpetuând vechile lor credințe și tradiții, dacii liberi și carpii intrați în teritoriile romane ex-provinciale nu erau încă creștini și romanizați, la fel ca și cei rămași în ținuturile vestice și extracarpate ancestrale. Creștinarea, care a mers mână în mână cu romanizarea lor, determinându-se reciproc, se va situa pe coordonatele generale de evoluție ale populației din fosta Provincie, în rândurile căreia s-au integrat. Primirea creștinismului în aceste comunități de populație și asimilarea treptată la romanitatea locală s-au desfășurat pe parcursul secolelor IV și V. La începutul secolului VI, chiar și în vechiul mediu rural, romanizarea și creștinismul constituiau realități bine consolidate, rezistente și viabile.

Carpii și dacii liberi, așezați pe fostul teritoriu provincial roman, au contribuit, prin integrare și asimilare treptată, la consolidarea populației daco-romane locale și la compensarea pierderilor demografice ale Daciei, în urma retragerii aureliene. Probabil că o parte din cuvintele de origine traco-dacică transmise până astăzi în limba română, prin filieră latină, provine și de la acești daci liberi, asimilați etno-cultural și lingvistic la romanitatea din spațiul carpatic ex-provincial, în cursul sec. IV-V¹⁴.

---

punct de vedere cu argumente concrete, iar unii dintre specialiștii prezenți acolo, la discuții, au respins și ei denumirea propusă de K. Horedt pentru acoperirea neadecvată a realității arheologico-istorice din perioada și zonele Transilvaniei menționate.

¹⁴ La sugestia colegului Ioan Mitrea de a relua un studiu care prezintă interes pentru cercetători (și nu numai), spre a fi publicat în *Zargidava*, am considerat că textul de față, apărut în volumul II din **Autohtonii în Dacia. Dacia postromană până la slavi**, Cluj-Napoca, 2000, p. 48-54, ar îndeplini această cerință, mai ales că în decursul celor 16 ani de la publicare a stârnit și opinii adverse. Cu toate acestea, punctul meu de vedere rămâne în general valabil.

Acum aș mai releva și faptul, menționat și în trecut, că există posibilitatea reală ca produsele de podoabă filigranate folosite de carpi în Moldova să fi fost confecționate în Dacia romană și importate de carpi. Premisele unui studiu în acest sens există și ar conduce la concluzia că podoabele respective sunt de factură romană, folosită atât în lumea rurală dacică din Provincie, cât și la dacii liberi-carpi. Descoperirile existente pot fi interpretate în acest fel, prezentând credibilitatea științifică necesară.

Important de observat este și faptul că în așezările și cimitirele de tip Sopor, Obreja etc., dacă ele ar fi carpice, ar trebui să avem, obligatoriu, și ceramică specifică adusă de carpi, ceea ce nu se constată. Este în general știut și verificat că o comunitate de populație din epocă, mutându-se ori fiind mutată dintr-un loc în altul, duce cu sine și chiar produce forme ceramice proprii.